

Universiteit
Leiden

The Netherlands

**Kinderrechten en het strafrecht: over 'kindbeeld',
functies van het strafrecht en de rechten van
minderjarige verdachten en slachtoffers**

Brink, Y.N. van den; Bruning, M.R.; Liefwaard, T.; Altena, J.; Cnossen, J.;
Crijns, J.; ... ; Voorde, J. ten

Citation

Brink, Y. N. van den, Bruning, M. R., & Liefwaard, T. (2021). Kinderrechten en het strafrecht: over 'kindbeeld', functies van het strafrecht en de rechten van minderjarige verdachten en slachtoffers. In J. Altena, J. Cnossen, J. Crijns, P. Schuyt, & J. ten Voorde (Eds.), *In onderlinge samenhang: Liber Amicorum Tineke Cleiren* (pp. 155-170). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3464075>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3464075>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

KINDERRECHTEN EN HET STRAFRECHT

Over ‘kindbeelden’, functies van het strafrecht en de rechten van minderjarige verdachten en slachtoffers

Yannick van den Brink, Mariëlle Bruning en Ton Liefwaard

WOORD VOORAF

Het is ons een eer en genoegen om namens de afdeling Jeugdrecht van de Universiteit Leiden een bijdrage te leveren aan dit liber amicorum voor Tineke Cleiren. Wij kennen Tineke niet alleen als een gezaghebbende autoriteit binnen het – ook voor jeugd uiterst relevante – vakgebied van het straf- en strafprocesrecht, maar ook als een innemende en betrokken collega die altijd bereid is geweest om ons desgevraagd met raad en daad bij te staan. Hoewel het thema ‘kinderen in het strafrecht’ weliswaar niet haar primaire wetenschappelijke aandachtsgebied betreft, heeft Tineke, onder meer in haar rol als programma-coördinator van het Leidse *Criminal Justice*-onderzoeksprogramma, altijd interesse getoond in onderzoek op het snijvlak van jeugd- en strafrecht. Vandaar deze bijdrage over kinderrechten en het strafrecht.

1 INLEIDING

Kinderen hebben een bijzondere positie in het strafrecht. Zo kent Nederland sinds 1905 een apart jeugdstrafrecht met specifieke procedurele voorschriften, een eigen sanctiestelsel en voorzieningen en instanties die specifiek zijn toegerust op jeugdigen. Daarnaast hebben ook minderjarige slachtoffers een speciale positie in het strafrecht. Zo zijn bepaalde gedragingen uitsluitend strafbaar gesteld in het Wetboek van Strafrecht als het slachtoffer een minderjarige betreft en kent het Wetboek van Strafvordering een aantal specifieke bepalingen die de rechtspositie van minderjarige slachtoffers in het strafproces reguleren.

De rechtspositie van het kind in het strafrecht is de afgelopen decennia versterkt door de opkomst van internationale kinderrechten. Met name het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), dat vorig jaar zijn dertigste verjaardag vierde en voor

Nederland in 1995 in werking trad, heeft hierin een belangrijke rol gespeeld.¹ Recent zijn twee officiële documenten van het VN Kinderrechtencomité verschenen die beogen verdragsstaten te ondersteunen bij een effectieve implementatie van het IVRK in het strafrecht. Zo is op 18 september 2019 het nieuwe *General Comment No. 24 on children's rights in the child justice system* gepubliceerd,² waarin het VN Kinderrechtencomité een actuele, gezaghebbende interpretatie geeft van de bepalingen uit het IVRK die relevant zijn voor het jeugdstrafrecht. Een week eerder bracht hetzelfde Comité een nieuwe Richtlijn uit met betrekking tot de implementatie van het Optionele Protocol bij het IVRK inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie.³

In deze bijdrage zullen wij, mede aan de hand van deze twee recent verschenen documenten, reflecteren op de betekenis van het IVRK voor de positie van het kind in het strafrecht. Wij zullen hierbij zowel aandacht besteden aan de rechten van minderjarige verdachten in het jeugdstrafrecht als aan de functie van het strafrecht als instrument om de rechten van (potentiële) minderjarige slachtoffers te beschermen. Uiteindelijk beogen wij in deze bijdrage ons licht te laten schijnen op de vraag welk 'kindbeeld'⁴ en welke opvattingen over de functies van het strafrecht naar voren komen uit het internationale kinderrechtenskader en in hoeverre deze tot uitdrukking komen in de positie van het kind in het Nederlandse strafrecht. Alvorens daartoe over te gaan, schetsen wij kort de huidige (rechts)positie van het kind in het Nederlandse strafrecht.

2 HET KIND IN HET NEDERLANDSE STRAFRECHT

Dat kinderen een bijzondere positie hebben in het Nederlandse strafrecht komt allicht het meest evident naar voren in het voorschrift dat kinderen onder 12 jaar die strafbare feiten plegen niet strafrechtelijk kunnen worden vervolgd (art. 486 Sv). Hoewel ten aanzien van deze 12-minners wel een aantal dwangmiddelen kan worden ingezet (art. 487 Sv), wordt deze groep te jong geacht om strafrechtelijke verantwoordelijkheid te dragen en zodoende

1 Rijkswet van 24 november 1994, Stb. 1994, 862, inwerkingtreding op 6 februari 1995. Zie voorts: M.R. Bruning, K. Klep & E.C.C. Punselie (red.), *De invloed van 30 jaar IVRK in Nederland. Perspectieven voor de rechtspraak*, Deventer: Wolters Kluwer 2020.

2 VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 on children's rights in the child justice system* (CRC/C/GC/24), 18 september 2019.

3 VN Kinderrechtencomité, *Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the CRC on the sale of children, child prostitution and child pornography* (CRC/C/156), 10 september 2019.

4 Het kindbeeld kan gedefinieerd worden als de eigenschappen die al dan niet veronderstellenderwijs worden toegedicht aan een kind in het strafrecht. Vgl. de definitie van 'mensbeeld' in: F. de Jong, 'Straf, stoornis en ideologie, of: de toekomst van de twintigste eeuwse strafrechtsgeschiedenis in Nederland', *DD* 2018/1, p. 4.

categorisch uitgesloten van vervolging.⁵ Voor minderjarigen van 12 jaar of ouder kent Nederland een apart jeugdstrafrecht, met bijzondere voorschriften voor vervolging, berechting en sanctionering.⁶ Het Nederlandse jeugdstrafrecht kan worden gekwalificeerd als een ‘schuldstrafrecht voor minderjarigen’,⁷ hetgeen betekent dat het beginsel van ‘geen straf zonder schuld’ onverkort geldt.⁸ Wel worden minderjarigen verminderd verantwoordelijk gehouden voor hun handelen, hetgeen onder meer tot uitdrukking komt in de lagere strafmaxima in het jeugdstrafrecht. Voorts wordt het jeugdstrafrecht grotendeels beheerst door dezelfde algemene rechtsregels, leerstukken en waarborgen als het volwassenenstrafrecht.⁹ Dit geldt voor zowel materieelrechtelijke leerstukken, zoals opzet, schuld en wederrechtelijkheid, als voor formeelrechtelijke beginselen en rechtswaarborgen, zoals het opportuniteitsbeginsel, de onschuldpresumptie en het zwijgrecht.¹⁰ Hieruit volgt dat minderjarige verdachten, evenals volwassen verdachten, door de wetgever worden erkend als dragers van rechten.

Toch onderscheidt het jeugdstrafrecht zich fundamenteel van het volwassenenstrafrecht en wel door een pedagogische en leeftijds- c.q. ontwikkelingssensitieve benadering centraal te stellen.¹¹ Dit komt tot uitdrukking in het jeugdstrafprocesrecht, bijvoorbeeld in het voorschrift dat jeugdstrafzittingen in beginsel achter gesloten deuren worden behandeld door een gespecialiseerde kinderrechter.¹² Ook komt dit tot uitdrukking in het jeugdsanc-tierecht, dat wordt gekenmerkt door een streven naar persoonsgericht ‘maatwerk’¹³ met een sterke focus op resocialisatie, heropvoeding en positieve beïnvloeding van gedrag.¹⁴

5 Zie: M.R. Bruning, Y.N. van den Brink & E.C.C. Punselie, *Jeugdrecht en jeugdhulp*, Amsterdam: Reed Business Information 2020, par. 9.2.

6 Zie hierover: Y.N. van den Brink, ‘Tussen strafrecht en hulpverlening. Grondslagen, praktijk en schurende paradigma’s in het Nederlandse jeugdstrafrecht’, *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten* 2019, afl. 2, p. 144-162.

7 Zie: I. Weijers, ‘Grondslagen van jeugdstrafrecht’, in: I. Weijers & F. Imkamp (red.), *Jeugdstrafrecht. In internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2017, p. 39-60.

8 *Kamerstukken II* 1955-1956, 4141, nr. 3, p. 10; *Kamerstukken II* 1989-1990, 21327, nr. 3, p. 4; *Kamerstukken II* 2005-2006, 30332, nr. 3, p. 14. Zie ook: Commissie Overwater, *Rapport van de commissie ingesteld met het doel van advies te dienen over de vraag in welke richting het rijkstucht- en opvoedingswezen en in verband daarmee het kinderstrafrecht zich zullen moeten ontwikkelen*. Den Haag: Ministerie van Justitie 1951, p. 6; Commissie Anneveldt, *Sanctierecht voor jeugdigen*, Den Haag: Staatsuitgeverij 1982, p. 13-15.

9 *Kamerstukken II* 1955-1956, 4141, nr. 3, p. 10; *Kamerstukken II* 1989-1990, 21327, nr. 3, p. 2-3 en 6, met verwijzing naar Commissie Anneveldt 1982, a.w., p. 14.

10 *Ibid.*

11 *Kamerstukken II* 1955-1956, 4141, nr. 3, p. 10; *Kamerstukken II* 2005-2006, 30332, nr. 3, p. 1; *Kamerstukken II* 2012-2013, 33498, nr. 3, p. 24. Zie ook: Commissie Overwater 1951, a.w.; Commissie Anneveldt 1982, a.w.; Commissie Van Montfrans, *Met de neus op de feiten. Aanpak jeugdcriminaliteit*, Den Haag: Ministerie van Justitie 1994.

12 Zie resp. art. 495 Sv en art. 495b Sv.

13 *Kamerstukken II* 2005-2006, 30332, nr. 3, p. 12; *Kamerstukken II* 2012-2013, 33498, nr. 3, p. 21 e.v.

14 *Kamerstukken II* 1897-1898, 219, nr. 3, p. 8; *Kamerstukken II* 1955-1956, 4141, nr. 3, p. 10; *Kamerstukken II* 1989-1990, 21327, nr. 3, p. 10 e.v.; *Kamerstukken II* 2005-2006, 30332, nr. 3, p. 1; *Kamerstukken II* 2012-2013, 33498, nr. 3, p. 19.

Met deze benadering geeft de wetgever blijk van erkenning van het idee dat minderjarige verdachten nog in ontwikkeling zijn en daarmee in een kwetsbare positie verkeren in het strafproces, verminderd verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor hun gedragingen en op een jeugdspecifieke wijze moeten worden behandeld en gesanctioneerd.¹⁵

Naast een ‘zwaardfunctie’ om strafrechtelijk (en bij voorkeur tevens pedagogisch verantwoord) te kunnen optreden tegen minderjarige wetsovertreders, heeft het strafrecht ook een ‘schildfunctie’ ter bescherming van minderjarigen die het risico lopen om slachtoffer te worden van verwaarlozing, misbruik of andere schadelijke gedragingen van anderen.¹⁶ Dat de Nederlandse wetgever dit erkent, blijkt wel uit de verschillende strafbaarstellingen die specifiek betrekking hebben op gedragingen jegens minderjarigen. Hierbij kan worden gedacht aan de strafbaarstelling van het te vondeling leggen van kinderen (art. 256 e.v. Sr), het strafrechtelijke verbod op kinderarbeid (art. 253 Sr) en meerdere kindspecifieke zedenmisdrijven die zijn opgenomen in artikel 240a e.v. Sr. Met deze specifieke strafbaarstellingen wordt de bijzondere kwetsbaarheid van minderjarigen uitdrukkelijk erkend in het Wetboek van Strafrecht. De bijzondere positie van het minderjarige slachtoffer komt ook naar voren in het Wetboek van Strafvordering, zij het in beperkte mate (bijv. art. 167a Sv en art. 51e lid 3, 5 en 6 Sv). Voorts wordt in lagere regelgeving specifiek aandacht besteed aan de (rechts)positie van en omgang met minderjarige slachtoffers in het strafproces.¹⁷ Verder worden in het conceptwetsvoorstel van Boek 2 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering voorstellen gedaan om de rechtspositie van minderjarige getuigen en slachtoffers in het strafproces te versterken.¹⁸ De bijzondere positie van de minderjarige in het Nederlandse strafrecht is echter niet onvoorwaardelijk. Als het gaat om minderjarigen die zich schuldig maken aan (ernstige) strafbare feiten biedt de wet de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen als volwassenen te bestraffen (art. 77b Sr). Andersom is het mogelijk om jongvolwassenen die ten tijde van het delict jonger dan 23 jaar zijn jeugdsancties op te leggen (art. 77c Sr). Voorts reikt de bijzondere bescherming die bepaalde strafbaarstellingen bieden aan (potentiële) minderjarige slachtoffers ook niet altijd tot aan hun 18^e verjaardag (vgl. de ontuchtbepalingen in art. 244 en 245 Sr). Ook moet worden geconstateerd dat een groot deel van de rechtspositie van minderjarige verdachten en slachtoffers in het Nederlandse strafrecht niet kindspecifiek is geregeld. Dit maakt de vraag hoe de positie van het kind in het Nederlandse strafrecht – alsmede de daaraan ten

15 Van den Brink 2019, *a.w.*, met verwijzing naar: *Kamerstukken II* 1897-1898, 219, nr. 3, p. 7-8. Vgl. *Kamerstukken II* 2012-2013, 33498, nr. 3, p. 18 e.v. Zie ook: Commissie Overwater 1951, *a.w.*; Commissie Anneveldt 1982, *a.w.*; Commissie van Montfrans, 1994, *a.w.*

16 Vgl. F. Tulkens, ‘The Paradoxical Relationship between Criminal Law and Human Rights’, *Journal of International Criminal Justice* 2011, p. 577-595.

17 Zie bijvoorbeeld: Besluit slachtoffers van strafbare feiten, *Stb.* 2017, 128.

18 Zie: Memorie van Toelichting bij de Concept-Vaststellingswet Boek 2 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering (Het opsporingsonderzoek), 7 februari 2017.

grondslag liggende opvattingen over het ‘kindbeeld’ en de functies van het strafrecht – zich verhoudt tot het internationale kinderrechtenskader des te prangender.

3 INTERNATIONALE KINDERRECHTEN EN HET STRAFRECHT

3.1 *Minderjarigen als verdachten*

Met de incorporatie van een specifieke jeugdstrafrechtbepaling – artikel 40 IVRK – en een bepaling over de zwaarste sancties en vrijheidsbeneming, onder meer in het kader van het strafrecht – artikel 37 IVRK – richt het IVRK zich op het waarborgen van kinderrechten in nationale jeugdstrafrechtssystemen.¹⁹ Artikel 40 lid 1 IVRK formuleert de doelstellingen van het jeugdstrafrecht, dat zich duidelijk zou moeten onderscheiden van het commune strafrecht (zie lid 3) en benadrukt dat de kern van elke strafrechtelijke interventie ten aanzien van een persoon jonger dan achttien jaar ten tijde van het vermeende strafbare feit in het teken moet staan van (her)opvoeding en re-integratie. Deze pedagogische oriëntatie correspondeert met de centrale gedachte van het IVRK dat de bescherming van de rechten van het kind ziet als een essentiële voorwaarde voor een gezonde en harmonieuze ontwikkeling (preambule). Met het IVRK heeft ieder kind en derhalve ook ieder kind dat in aanraking komt met het strafrecht, het recht om te worden bejegend op een menswaardige manier en met respect voor mensenrechten en fundamentele vrijheden. Daarnaast erkent het IVRK dat kinderen verschillen naar gelang hun leeftijd en ontwikkelingsfase. Naarmate een kind jonger en minder ontwikkeld is, is haar of zijn behoefte aan bescherming groter. In een latere ontwikkelingsfase zou er meer ruimte moeten zijn voor de autonomie van het kind en is het van belang te onderkennen dat hij of zij een zelfstandiger positie inneemt onder meer ten opzichte van ouders als wettelijke vertegenwoordigers (zie artikel 5 IVRK). Het kind zou kunnen worden gezien als een jong mens dat zich ontwikkelt van uitsluitend kwetsbaar en volledig afhankelijk tot minder kwetsbaar en onafhankelijk. Het recht zou hierbij moeten aansluiten, met name waar het gaat om het bieden van bescherming vanwege kwetsbaarheid, het reguleren van verantwoordelijkheid en (risico)aansprakelijkheid en het erkennen van autonomie en participatierechten. Dit kindbeeld heeft ook implicaties voor jeugdstrafrechtelijke interventies die in belangrijke mate hun rechtvaardig-

19 Zie hierover: E.M. Mijnaerends, *Richtlijnen voor een verdragsconforme jeugdstrafrechtspiegeling, 'gelijkwaardig maar minderjarig'* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1999; T. Liefwaard, *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards* (diss. Amsterdam VU), Antwerpen: Intersentia 2008; Y.N. van den Brink, *Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht. Wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2018; T. Liefwaard, 'Juvenile Justice', in: J. Todres & S.M. King (red.), *The Oxford Handbook of Children's Rights Law*, Oxford University Press 2020.

ging vinden in de schuld van de jeugdige verdachte en onderkennen dat hij of zij behoefte heeft aan bescherming en opvoedingsondersteuning. En inmiddels is ook erkend dat de ontwikkeling van jongeren niet ophoudt bij het bereiken van meerderjarigheid, hetgeen vanuit kinderrechtenorganisaties en in nationale wetgeving – ook in Nederland – heeft geleid tot meer aandacht voor de overgang van kind-zijn naar volwassenheid.²⁰

Een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht leunt op grond van artikel 40 IVRK op twee pijlers: de pijler van de kindspecifieke benadering en de pijler van een eerlijke bejegening. De kindspecifieke benadering kenmerkt zich door erkenning van het feit dat kinderen vanwege hun onvoltooide ontwikkeling per definitie verminderd toerekeningsvatbaar zijn en dat jonge kinderen in het geheel niet verantwoordelijk kunnen worden gehouden. In dit verband bepaalt artikel 40 lid 3 IVRK dat de 196 verdragsstaten een minimumleeftijdsgrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid zouden moeten vaststellen, die zoals hierna wordt toegelicht volgens het VN-Kinderrechtencomité op ten minste 14 jaar zou moeten worden gesteld. Bij de kindspecifieke benadering past ook dat kinderen zoveel mogelijk buiten het strafrecht worden gehouden en alleen indien noodzakelijk onderworpen worden aan formele procedures, zoals een dagvaardingsprocedure bij de rechtbank. Volgens artikel 40 lid 3 IVRK zouden jeugdstrafzaken waar mogelijk buitengerechtelijk moeten worden afgedaan, mits de rechten van de mens, waaronder het recht op een eerlijke en menswaardige bejegening, adequaat worden geborgd. Artikel 40 lid 3 IVRK laat dus zien dat erkend moet worden dat kinderen een groot belang hebben bij bescherming en dat strafrechtelijk ingrijpen schadelijke gevolgen kan hebben voor een kind en aldus een ultimum remedium moet zijn. Tegelijkertijd wordt in het IVRK wel degelijk uitgegaan van een kindbeeld waarin ruimte is voor verantwoordelijkheid en daaraan verbonden strafrechtelijke aansprakelijkheid, hetgeen onder meer tot uitdrukking komt in het voorschrift dat jeugdstrafrechtelijk ingrijpen proportioneel moet zijn ten opzichte van zowel de ernst van het strafbare feit als de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige (art. 40 lid 4 IVRK). Wel volgt uit artikel 40 lid 1 IVRK dat jeugdstrafrechtelijk ingrijpen niet gericht moet zijn op vergelding, maar op re-integratie van de jeugdige in de samenleving waarbij de jeugdige een constructieve rol in de samenleving aanvaardt en zich niet (wederom) schuldig maakt aan strafbare feiten.

De tweede pijler – het recht op een eerlijke behandeling – komt sterk tot uitdrukking in artikel 40 lid 2 IVRK. Deze bepaling bevestigt voor kinderen het recht op een eerlijk proces, met als onderdeel daarvan respect voor het legaliteitsbeginsel, de onschuldpresumptie, *nemo tenetur* en *equality of arms*.²¹ Daarnaast hebben kinderen uitdrukkelijk het recht

20 Zie E. Schmidt, S.E. Rap & T. Liefwaard, 'Young Adults in the Justice System: The Interplay between Scientific Insights, Legal Reform and Implementation in Practice in The Netherlands', *Youth Justice* 2020, pp. 1-20.

21 Zie ook art. 6 EVRM.

op informatie, juridische of andere passende bijstand, al vanaf het eerste contact met politie²² en het recht om hoger beroep in te stellen. Twee belangrijke elementen waar het recht op een eerlijk proces en de kindspecifieke benadering bij elkaar komen, gaan over het recht van de jeugdige verdachte om te worden bijgestaan door haar of zijn ouders en het beschermen van de privacy van de jeugdige verdachte gedurende alle stadia van het strafproces. Dit laatste punt impliceert volgens het VN-Kinderrechtencomité dat elke jeugdstrafzaak in beginsel achter gesloten deuren moet worden gehouden, een uitgangspunt dat afwijkt van artikel 6 lid 1 EVRM. Het belang van bescherming van de persoonlijke levenssfeer van het kind is niet alleen belangrijk ter voorkoming van stigmatisering en een negatieve resocialisatie, maar ook het licht van het recht van het kind op effectieve participatie in de procedure.²³ Dit recht op effectieve participatie is onderdeel van het recht op een eerlijk proces en beoogt de jeugdige verdachte in staat te stellen actief deel te nemen aan het strafproces, zodat hij – in grote lijnen – kan begrijpen wat er op het spel staat en wat van haar of hem wordt verwacht.²⁴ Tegelijkertijd impliceert het recht op effectieve participatie dat een jeugdstrafrechtelijke procedure voldoende kindvriendelijk is, hetgeen eisen stelt aan de betrokken actoren (rechters, officieren van justitie, politie, advocaten en maatschappelijk werkers), aan de inrichting van de zittingszaal en aan het gebezigde taalgebruik.²⁵

Tot slot komt de eerlijke en menswaardige bejegening van jeugdige verdachten als onderdeel van het kinderrechtendiscours tot uitdrukking in de toepassing van vrijheidsbeneming. Ofschoon het gebruik van vrijheidsbeneming bij kinderen zoveel mogelijk zou moeten worden voorkomen (zie art. 37 aanhef, onder b IVRK), moeten kinderen die desalniettemin aan voorarrest, jeugddetentie of een gesloten behandelmaatregel worden onderworpen, worden bejegend op een manier die menswaardig is en daarmee uitgaat van het kind als drager van rechten (zie art. 37 aanhef, onder c en d IVRK). Dat hier ook

22 Het recht op informatie en het recht op rechtsbijstand worden ook erkend in Richtlijn 2016/800/EU betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure, welke richtlijn correspondeert met de kinderrechtenbenadering van het IVRK en de daaraan verwante VN-Resoluties en General Comment No. 24 van het VN-Kinderrechtencomité (zie verderop).

23 VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 12: The right of the child to be heard* (CRC/C/GC/12), 20 juli 2009.

24 U. Kilkelly, 'The CRC in Litigation Under the ECHR', in: T. Liefwaard & J.E. Doek (eds.), *Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*, Dordrecht: Springer 2015, p. 193-209. Zie ook S.E. Rap, 'A Children's Rights Perspective on the Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court', *International Journal of Children's Rights*, 2016, p. 93-112. Zie over het recht op participatie en een kindvriendelijke procedure in de context van internationale kinder-rechtenstandaarden ook M.R. Bruning e.a. *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Nijmegen: Wolf Publishers 2020, p. 80-122.

25 Zie uitgebreid de *Guidelines on child-friendly justice* van de Raad van Europa, 2010; zie ook T. Liefwaard, 'Child-friendly Justice and Procedural Safeguards for Children in Criminal Proceedings. New Momentum for Children in Conflict With the Law?', *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice* 2020 (in druk).

een kindspecifieke bejegening op zijn plaats is, blijkt uit de voorschriften dat kinderen in beginsel gescheiden van volwassenen moeten worden gehuisvest en dat zij het recht hebben om contact te onderhouden met hun familie (art. 37 aanhef, onder c CRC).

3.2 *Minderjarigen als slachtoffers*

Ook met betrekking tot kinderen die slachtoffer zijn van een strafbaar feit (of dreigen te worden) onderstreept internationale en Europese regelgeving uitdrukkelijk dat kinderen enerzijds een extra groot belang hebben bij bescherming vanwege hun kwetsbaarheid en anderzijds het recht hebben op autonomie en participatie op een wijze die past bij hun leeftijd en ontwikkelingsfase.²⁶ Kinderen moeten op grond van het IVRK worden beschermd tegen onder meer geweld, seksueel misbruik en uitbuiting (zie artikelen 19 en 34 t/m 36 IVRK). Strafbaarstellingen en strafrechtelijke handhaving zijn belangrijke middelen om kinderen te beschermen tegen dergelijke schadelijke gedragingen van derden. Het Optionele Protocol bij het IVRK inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie, waarbij Nederland ook partij is, verplicht staten zelfs expliciet om het strafrecht aan te wenden om kinderen effectief tegen genoemde schadelijke praktijken te beschermen (zie art. 3 e.v. van het Protocol en voorts par. 4.2 hieronder).

Minderjarigen die slachtoffer zijn geworden van een strafbaar feit hebben voorts het recht op “access to justice”, ofwel toegang tot effectieve rechtsmiddelen om de inbreuk op hun rechten te adresseren bij een onafhankelijke (rechterlijke) instantie.²⁷ Dit kinderrechtelijke beginsel van “access to justice” vindt zijn grondslag in verschillende bepalingen uit het IVRK, waaronder het recht van het kind op informatie en om te worden gehoord (art. 12 IVRK), het belang van het kind (art. 3 IVRK) en het recht op effectieve remedies bij kinderrechtenschendingen, dat volgens het Kinderrechtencomité impliciet ten grondslag ligt aan het IVRK.²⁸ Hieruit volgt dat minderjarige slachtoffers, indien door hen gewenst, toegang moeten hebben tot een formele rechtsgang, bijvoorbeeld door aangifte te doen

26 Zie o.m. artikelen 24 en 10 van de Richtlijn 2012/29/EU tot de vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten. Zie ook: Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties, *ECOSOC Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime* (E/RES/2005/20), 22 juli 2005. Zie voorts: J.E. Sondorp & C.E. Hoogeveen, *De bescherming van minderjarige slachtoffers. Implementatie van internationale voorschriften in wet- en regelgeving en in de praktijk*, Den Haag: WODC 2020.

27 Zie hierover: Y.N. van den Brink, D.S. Verkroost & E.M. Mijnaerends, *Evaluatie Pilot Jongerenrechtbanken – Deel 2*, Universiteit Leiden 2018, p. 23-24. Zie voorts: T. Liefwaard, ‘Access to Justice for Children: Towards a Specific Research and Implementation Agenda’, *The International Journal of Children’s Rights* 2019, 27(2), p. 195-227.

28 *Ibid.* Zie ook: United Nations High Commissioner for Human Rights, *Access to justice for children. Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights* (A/HRC/25/35), 16 December 2013, par. 8. En voorts: VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 5: General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child* (CRC/GC/2003/5), 27 november 2003, par. 24.

bij de politie, hun participatierechten als slachtoffer in het strafproces uit te oefenen (ex artikel 12 lid 2 IVRK²⁹) en een eventuele schadevergoeding bij de rechter te kunnen vorderen.³⁰ In dit verband is het relevant dat de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties ('ECOSOC') in 2005 de 'Guidelines on justice in matters involving child victims and witnesses of crime' heeft ontwikkeld.³¹ Dit zijn specifieke richtlijnen die voortbouwen op de kernbeginselen van het IVRK en uitdrukkelijk beogen de rechtspositie van minderjarige slachtoffers in het strafproces te versterken. Deze ECOSOC-richtlijnen bevatten een gedetailleerde uitwerking van participatierechten van minderjarige slachtoffers, zoals het recht op informatie, het recht om vrijelijk hun mening te uiten en het recht om met waardigheid en compassie te worden behandeld in het strafproces. Daarnaast bevatten de richtlijnen ook een uitwerking van beschermingsrechten, waaronder bescherming van minderjarige slachtoffers tegen toevoeging van schade en leed als gevolg van het proces ('secundaire victimisatie'), bescherming van hun privacy en ondersteuning bij herstel en re-integratie in hun gemeenschap (vgl. ook art. 39 IVRK).

4 ACTUELE KINDERRECHTELIJKE ONTWIKKELINGEN

Internationale kinderrechten zijn volop in beweging, zowel met betrekking tot de positie van minderjarige verdachten als minderjarige slachtoffers in het strafrecht. In deze paragraaf worden twee recent ontwikkelde documenten van het VN-Kinderrechtencomité uitgelicht die een actueel en mogelijk nieuw licht werpen op de verhouding tussen kinderrechten en het strafrecht en het 'kindbeeld' dat daaraan ten grondslag ligt.

4.1 *General Comment No. 24: kinderrechten in het jeugdstrafrecht*

Op 18 september 2019 heeft het Kinderrechtencomité van de Verenigde Naties *General Comment No. 24* gepubliceerd over kinderrechten in het jeugdstrafrecht.³² Dit General Comment herzielt en vervangt *General Comment No. 10* (2007), dat voorheen voorzag in

29 Zie: VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 12: The right of the child to be heard* (CRC/C/GC/12), 20 juli 2009, par. 62-64.

30 Van den Brink, Verkroost & Mijnaresds 2018, a.w., p. 23-24.

31 Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties, *ECOSOC Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime* (E/RES/2005/20), 22 juli 2005.

32 VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 on children's rights in the child justice system* (CRC/C/GC/24), 18 september 2019 (hierna aangeduid als: General Comment No. 24). Zie ook: Y.N. van den Brink & E.M. Mijnaresds, 'General Comment No. 24 – nieuw elan voor het jeugdstrafrecht? Over leeftijdsgrenzen, 'diversion' en de bredere implicaties voor het jeugdstrafrecht', *Boom Strafbblad* 2020/1, p. 7-15.

een commentaar op de voor het jeugdstrafrecht relevante bepalingen uit het IVRK.³³ Met deze herziening heeft het Comité getracht recht te doen aan de ontwikkelingen die zich sinds 2007 hebben voorgedaan op terrein van het jeugdstrafrecht, waaronder de uitbreiding van kinderrechtenstandaarden op internationaal en regionaal niveau, de toegenomen kennis over de ontwikkeling van kinderen en adolescenten en nieuw wetenschappelijk bewijs voor effectieve praktijken in het jeugdstrafrecht.³⁴

Het Kinderrechtencomité schetst in General Comment No. 24 de contouren van een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht. Het Comité hanteert hierbij als vertrekpunt dat kinderen fundamenteel verschillen van volwassenen in hun fysieke en psychologische ontwikkeling en daarom ook anders moeten worden behandeld als zij de wet overtreden. Het Comité roept verdragsstaten op een apart jeugdstrafrechtstelsel te ontwikkelen, waarin de verminderde toerekenbaarheid van kinderen wordt erkend, een op het individuele kind toegesneden aanpak wordt gehanteerd en de rechten van het kind, zoals neergelegd in het IVRK, worden geëerbiedigd.³⁵ Bescherming van de veiligheid in de samenleving is weliswaar een legitieme doelstelling van het jeugdstrafrecht, maar het nastreven daarvan ontslaat verdragsstaten echter niet van hun verplichting om de rechten van het kind te respecteren, ook als het gaat om kinderen die een ernstig misdrijf hebben gepleegd, zo stelt het Comité.³⁶

Hoewel het Kinderrechtencomité in het nieuwe General Comment No. 24 op veel onderdelen geen fundamenteel andere positie inneemt ten opzichte van General Comment No. 10, zijn er wel degelijk vernieuwingen en verschuivingen zichtbaar in de opvattingen van het Comité over de interpretatie van het IVRK in het kader van het jeugdstrafrecht. In dit verband valt met name de herziene positie van het Comité ten aanzien van de minimumleeftijdsgrens voor jeugdstrafrechtelijke aansprakelijkheid op (vgl. art. 40 lid 3 onder a IVRK).³⁷ Daar waar het Comité zich in zijn voormalige General Comment No. 10 op het standpunt stelde dat een minimumleeftijd van 12 jaar de absolute ondergrens is en een hogere minimumleeftijd werd aangemoedigd,³⁸ roept het Comité in zijn nieuwe General Comment No. 24 uitdrukkelijk op de minimumleeftijd te verhogen naar tenminste 14 jaar, waarbij een hogere minimumleeftijd van 15 of 16 jaar wordt aangemoedigd.³⁹ Ter onderbouwing van dit nieuwe standpunt wijst het Comité erop dat de minimumleeftijd van 14 jaar wereldwijd het gemiddelde is (lees: het vaakst voorkomt). Verder stelt het

33 VN Kinderrechtencomité. *General Comment No. 10: Children's rights in juvenile justice* (CRC/C/GC/10), 25 april 2007 (vervallen).

34 General Comment No. 24, par. 1.

35 *Ibid.*, par. 2.

36 *Ibid.*, par. 3.

37 Zie: Van den Brink & Mijnaards 2020, a.w., p. 10-12.

38 General Comment No. 10, par. 32-33.

39 General Comment No. 24, par. 22.

Comité dat hersenonderzoek en ontwikkelingspsychologisch onderzoek laat zien dat kinderen jonger dan 14 jaar niet goed in staat zijn om de consequenties van hun handelen te overzien en om het strafproces daadwerkelijk te begrijpen.⁴⁰ Het waarborgen van een bij de ontwikkeling van kinderen passende minimumleeftijd voor jeugdstrafrechtelijke aansprakelijkheid wordt door het Comité expliciet gepresenteerd als één van de speerpunten van General Comment No. 24.⁴¹

Een ander opvallend speerpunt van General Comment No. 24 betreft de aanbeveling van het Comité tot opschaling van het gebruik van ‘diversion’, ofwel het afdoen van jeugdstrafzaken buiten het formele jeugdstrafrechtstelsel (vgl. art. 40 lid 3 onder b IVRK).⁴² Volgens het Comité kan ‘diversion’ de stress en schade van een langdurig gerechtelijk strafproces voor jeugdigen voorkomen, evenals de stigmatisering die uitgaat van een strafrechtelijke afdoening en van justitiële documentatie.⁴³ Volgens het Comité moet ernaar worden gestreefd ‘diversion’ in de meerderheid van de jeugdstrafzaken toe te passen,⁴⁴ waarbij overigens wel aan diverse rechtswaarborgen moeten worden voldaan.⁴⁵

Deze uitdrukkelijke aanbevelingen van het Comité om de minimumleeftijdsgrens voor jeugdstrafrechtelijke aansprakelijkheid te verhogen naar minimaal 14 jaar en om ‘diversion’ zodanig te stimuleren dat de meerderheid van de door jeugdigen gepleegde strafbare feiten buiten het formele jeugdstrafrecht wordt afgedaan, geven blijk van een verdere aanscherping van de opvatting dat de inzet van het (jeugd)strafrecht ten aanzien van minderjarigen zoveel mogelijk moet worden beperkt en echt een ultimum remedium moet zijn. Hieraan lijkt nog sterker dan voorheen een ‘kindbeeld’ ten grondslag te liggen dat – gevoed door recente inzichten uit de hersenwetenschap en de ontwikkelingspsychologie – sterk de nadruk legt op de kwetsbaarheid en de nog onvoltooide ontwikkeling van kinderen, die maken dat de inzet van het strafrecht schadelijk wordt geacht voor kinderen en dat vooral jonge kinderen (<14 jaar) nog onvoldoende in staat zijn om effectief te kunnen participeren in hun strafproces.

4.2 *Richtlijnen Optioneel Protocol inzake verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie*

Op 10 september 2019 heeft het VN-Kinderrechtencomité richtlijnen gepubliceerd voor de implementatie van het Optionele Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderpros-

40 *Ibid.*

41 *Ibid.*, par. 6 onder c (i).

42 *Ibid.*, par. 6 onder c (ii). Zie: Van den Brink & Mijnaars 2020, a.w., p. 12-14.

43 General Comment No. 24, par. 6 en 15.

44 *Ibid.*, par. 16.

45 Zie voor een opsomming van de rechtswaarborgen waaraan ‘diversion’ volgens het Comité moet voldoen: *Ibid.*, par. 18.

titutie en kinderpornografie bij het IVRK (ook wel het Eerste Optionele Protocol bij het IVRK genoemd).⁴⁶ Het is de eerste keer dat het Comité dergelijke richtlijnen vaststelt voor de implementatie van een juridisch instrument dat onder zijn toezichtmechanisme valt. Het Optionele Protocol werd aan het IVRK toegevoegd op 25 mei 2000 en is door Nederland in 2005 geratificeerd.⁴⁷ Anno 2020 is de context van uitbuiting van kinderen anders dan twintig jaar geleden. Dit heeft onder meer te maken met ICT-ontwikkelingen en de opkomst van de digitale omgeving, die veel belangrijker is geworden en van grote invloed is op het leven van kinderen.⁴⁸ Hoewel het Comité al in 2000 in het Eerste Optionele Protocol ten aanzien van kinderpornografie noemde bezorgd te zijn over de toenemende beschikbaarheid van kinderpornografie via internet en andere nieuwe technologieën en daarbij de nadruk legde op het belang van nauwere samenwerking tussen regeringen en de internetbranche,⁴⁹ is het gebruik van sociale media ondertussen sterk toegenomen en is kinderhandel, seksueel misbruik en seksuele exploitatie tegenwoordig veel vaker nauw verbonden met de digitale omgeving.⁵⁰

Het doel van de richtlijnen is om toe te lichten hoe de bepalingen uit het Optionele Protocol in de huidige samenleving kunnen worden toegepast, onder meer voor situaties waarin ICT-mogelijkheden schadelijke praktijken faciliteren en zodoende een effectievere implementatie van het Optionele Protocol na te streven. Hierbij doet het Comité uitdrukkelijk een beroep op het strafrecht. Het Comité roept de lidstaten op om wetgeving en beleid te ontwikkelen om de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie te voorkomen (met preventieve maatregelen) en deze schadelijke praktijken strafbaar te stellen, ongeacht of deze strafbare feiten in binnen- of buitenland worden gepleegd. Daarbij worden de verdragsstaten opgeroepen om nieuwe strafrechtelijke bepalingen te introduceren om te garanderen dat seksueel geweld tegen kinderen, kinderhandel (waarbij onder meer de handel in organen wordt genoemd) en gedwongen kinderarbeid aangepakt

46 VN Kinderrechtencomité, *Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the CRC on the sale of children, child prostitution and child pornography* (CRC/C/156), 10 september 2019 (hierna: Richtlijnen bij het Eerste Optionele Protocol).

47 Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de rechten van het kind (*Trb.* 2001, 63), voor Nederland in werking getreden op 23 september 2005 (*Trb.* 2005, 282).

48 Zie hierover: S.K. Witting, *Child sexual abuse in the digital era: Rethinking legal frameworks and transnational law enforcement collaboration* (diss. Leiden), Universiteit Leiden 2020.

49 Preambule bij de Richtlijnen bij het Eerste Optionele Protocol.

50 Niet alleen in de Richtlijnen is aandacht te vinden voor kinderrechten in de digitale omgeving; zie bijv. ook de Council of Europe Strategy for the rights of the child (2016-2021) waarin dit thema als één van de speerpunten wordt genoemd en de Recommendation CM/REC(2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment (www.coe.int). Ook bereidt het VN Kinderrechtencomité momenteel een General Comment 'on children's rights in relation to the digital environment' voor (<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/GCChildrensRightsRelationDigitalEnvironment.aspx>).

kunnen worden, ook als deze praktijken vanuit de digitale omgeving plaatsvinden (denk aan: ‘sexting’, ‘grooming’, ‘sexual extortion’ of ‘sextortion’).⁵¹

In een apart onderdeel van de richtlijnen wordt ingegaan op rechten van kinderen die slachtoffer zijn van seksueel geweld, kinderhandel en gedwongen kinderarbeid, waaronder het recht op bescherming en het recht op ondersteuning.⁵² In dit onderdeel van de richtlijnen wordt onder meer aanbevolen om geen verjaringstermijnen te gebruiken voor de hierboven genoemde delicten, aangezien slachtoffers zeer terughoudend zijn om dergelijke delicten te melden of aangifte te doen en dit vaak pas vele jaren later naar buiten komt. Het gaat immers om feiten die leiden tot schuld en schaamte, die zich in het geheim afspelen en waarbij de pleger vaak een bekende is, zo stelt het Comité. Als toch verjarings-termijnen worden gebruikt, adviseert het Comité om deze pas te laten ingaan op het moment dat het slachtoffer meerderjarig wordt. Een ander belangrijk element betreft de ondersteuning van slachtoffers in een beschermende omgeving waarin zij het gevoel hebben dat zij geloofd worden en dat het veilig is om te spreken. Meldingssystemen zouden moeten worden ingericht waarmee het kinderen gemakkelijker wordt gemaakt om naar buiten te komen met hun verhaal. Ook moeten minderjarige slachtoffers worden ondersteund in alle fasen van een strafrechtelijke procedure. Voorts besteedt het Comité in de richtlijnen aandacht aan het recht op een tegemoetkoming (*redress*) voor slachtoffers. Verder roept het Comité op tot samenwerking met de private sector en gespecialiseerde non-gouvernementele organisaties om technologische instrumenten te ontwikkelen waarmee identificatie, onderzoek en vervolging vergemakkelijkt wordt.⁵³

De aandacht voor de digitale omgeving en ICT-technieken in de richtlijnen is nieuw op mondiaal kinderrechtenniveau en biedt een breder perspectief ten aanzien van de toepassing van het Eerste Optionele Protocol bij het IVRK. Tegelijk is het voor landen die het Verdrag van Lanzarote (Raad van Europa, 2007) hebben ondertekend ten aanzien van seksueel misbruik in grote lijnen een herhaling van zetten, want ook het Verdrag van Lanzarote vraagt uitdrukkelijk aandacht voor seksueel misbruik in de digitale omgeving.⁵⁴ Dit verdrag pleit eveneens voor strafbaarstelling van verschillende seksuele gedragingen tegen kinderen in de online omgeving,⁵⁵ hetgeen er voor Nederland toe heeft geleid dat nieuwe delicten zijn toegevoegd aan het Wetboek van Strafrecht, te weten ‘grooming’ en

51 Richtlijnen bij het Eerste Optionele Protocol, par. 44-47.

52 *Ibid.*, onderdeel VIII.

53 *Ibid.*, par. 111.

54 Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik, 25 oktober 2010, *Trb.* 2008, 58, *Stb.* 2008, 543 i.w.tr. Nederland 1 juli 2010 (*Trb.* 2010, 156); inmiddels hebben alle 47 lidstaten van de Raad van Europa het verdrag ondertekend en hebben 45 lidstaten – plus Tunesië, dat geen lidstaat van de Raad van Europa is, het verdrag geratificeerd, zie https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/201/signatures?p_auth=napbea61 (laatst geraadpleegd op 22 juni 2020).

55 Zie art. 19 e.v. Verdrag van Lanzarote.

‘seksuele corruptie’.⁵⁶ Wel is de aandacht voor de digitale omgeving in de nieuwe richtlijnen van het Comité uitvoeriger en meer up-to-date dan in het Verdrag van Lanzarote.

De richtlijnen van het Comité lijken vanuit een kindbeeld te zijn ontwikkeld waarin kinderen vanwege hun bijzondere kwetsbaarheid moeten worden beschermd tegen schadelijke praktijken en het strafrecht ruimhartig moet worden aangewend om deze bescherming af te dwingen. Dit laatste ligt anders als het gaat om seksuele gedragingen tussen minderjarigen onderling, zoals bij ‘sexting’ het geval kan zijn. Hierbij wordt door het Comité duidelijk rekening gehouden met de zich ontwikkelende vermogens van minderjarigen⁵⁷ en wordt erkend dat het in de leefwereld van oudere minderjarigen regelmatig voorkomt dat zij seksueel getinte online afbeeldingen van hun partner voor eigen gebruik in bezit hebben. In de richtlijnen wordt benadrukt dat ‘sexting’ op zichzelf niet illegaal of onacceptabel is, maar dat het wel het risico omvat dat dergelijke afbeeldingen tegen de wil van een minderjarige rondgaan op het internet en dat minderjarigen daarom over de mogelijke schadelijke effecten moeten worden voorgelicht.⁵⁸ Ten aanzien van het in bezit hebben van seksueel getinte afbeeldingen van het eigen lichaam voor minderjarigen roepen de richtlijnen op dat dit niet tot strafbaarheid zou moeten leiden.⁵⁹ Aldus ligt in de richtlijnen sterk de nadruk op de kwetsbaarheid en bescherming van minderjarigen, al is er tevens oog voor seksuele ontplooiing en autonomie van oudere minderjarigen en het gebruik ICT-faciliteiten daarbij.

5 AFSLUITENDE REFLECTIES

Het internationale kinderrechtenkader gaat, zoals beschreven, uit van een duaal kindbeeld waarin kinderen worden beschouwd als rechtssubjecten die enerzijds kwetsbaar en nog niet volledig ontwikkeld zijn en daarom bijzondere bescherming verdienen, maar tegelijkertijd individuen zijn met eigen opvattingen en – naar gelang hun ontwikkelingsfase – een zekere mate van autonomie en eigen verantwoordelijkheid. Een soortgelijk kindbeeld komt

56 De wet van 26 november 2009, *Stb.* 2009, 544 (i.w.tr. op 1 januari 2010) heeft geresulteerd in een aanscherping van de bepaling inzake kinderpornografie, strafbaarstelling van grooming, alsmede in strafbaarstelling van het een minderjarige getuige doen zijn van het plegen van ontuchtige handelingen. Hiermee is uitvoering gegeven aan het Verdrag van Lanzarote. Zie o.m. R.R. Kool, in: T&C Strafrecht, Inleidende opmerkingen bij Titel XIV Misdrijven tegen de zeden. Zie ook Richtlijn 2011/93/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie (*Stb.* 2014, 74; i.w.tr. 1 maart 2014), die heeft geleid tot de invoering van art. 248f Sr en daarmee samenhangende wijzigingen, waaronder strafverzwaring betreffende misbruik met kwetsbare minderjarigen. De wetgever heeft inmiddels een integrale herziening van de zedenwetgeving aangekondigd; *Kamerstukken II* 2019-2020, 29279, 483.

57 Vgl. art. 5 IVRK.

58 Richtlijnen, par. 42.

59 Richtlijnen, par. 67.

ook tot uitdrukking in de rechtspositie van kinderen in het Nederlandse strafrecht. Als het gaat om kinderen in het strafrecht, is in het internationale kinderrechtendiscours in het afgelopen decennium echter – gevoed door inzichten uit de hersenwetenschap en de ontwikkelingspsychologie – steeds meer nadruk komen te liggen op de bijzondere kwetsbaarheid en de nog onvoltooide ontwikkeling van kinderen. In het strafrechtelijke kader voedt dit kindbeeld de overtuiging dat kinderen nog meer bescherming behoeven tegen schade aan hun ontwikkeling als gevolg van strafrechtelijk ingrijpen en dat effectieve participatie van (jonge) kinderen in een strafproces zelfs met een zoveel mogelijk ‘kindvriendelijke procedure’ niet zonder meer geborgd kan worden. In het geval van minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik en exploitatie door volwassenen dient het strafrecht ter bescherming. Het strafrecht zou ook wat ons betreft meer mogen worden ingezet als beschermingsinstrument. Een complicerende factor daarbij is wel dat ouders soms ook minderjarig zijn. Daarnaast wordt transnationale samenwerking steeds belangrijker nu seksueel misbruik en exploitatie ook online plaatsvindt. In dat verband kunnen internationale kinderrechten bijdragen aan de bevordering van (het vertrouwen in) die samenwerking.⁶⁰

De accentverschuiving in het onderliggende kindbeeld richting de kwetsbaarheid van het kind komt tot uitdrukking in zowel het recent ontwikkelde General Comment No. 24 als in de nieuwe Richtlijnen inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie van het VN-Kinderrechtencomité en heeft gevolgen voor de positie van het Comité ten aanzien van de verhouding tussen internationale kinderrechten en het strafrecht. Tegen deze achtergrond pleit het Comité enerzijds voor een *verkleining* van de rol van het (jeugd)strafrecht in de aanpak van strafbare feiten gepleegd door minderjarigen en anderzijds voor een *verruiming* van de rol van het strafrecht in de aanpak van schadelijke gedragingen jegens kinderen gepleegd door volwassenen.

De accentverschuiving in het kindbeeld is ook al enige tijd zichtbaar in het Nederlandse strafrechtelijke discours en werkt door in de heersende opvattingen over de legitimatie van de inzet van het strafrecht ten aanzien van kinderen. Zo heeft de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) in november 2017 geadviseerd om de minimumleeftijdsgrens voor jeugdstrafrechtelijke aansprakelijkheid te verhogen van 12 naar tenminste 14 jaar – eveneens onder verwijzing naar inzichten uit ontwikkelingspsychologisch- en hersenonderzoek – en zodoende gepleit voor een verkleining van de inzet van het (jeugd)strafrecht ten aanzien van minderjarigen.⁶¹ Hoewel de Minister voor Rechtsbescherming in juni 2019 heeft aangegeven dit advies vooralsnog niet te volgen,⁶² hebben General

60 Zie: Witting 2020, a.w.

61 RSJ, *Verhoging strafrechtelijke minimumleeftijd in context. Advies over verhoging van de strafrechtelijke minimumleeftijd en het belang van goede jeugdhulp*, Den Haag, 21 november 2017.

62 *Kamerstukken II* 2018-2019, 28741, nr. 53.

Comment No. 24, alsmede de Arnhemse flatbrand-zaak⁶³ de discussie over de minimumleeftijdsgrens anno 2020 weer nieuw leven in geblazen. Tegelijkertijd is er in Nederland de afgelopen jaren groeiende aandacht voor het verruimen van de inzet van het strafrecht ter bescherming van kinderen tegen schadelijke gedragingen van volwassenen, zowel online als offline, waarbij niet wordt geschuwd om de grenzen van een legitieme strafrechtspleging op te zoeken.⁶⁴ Deze parallelle ontwikkelingen laten zien dat kinderrechten en strafrecht onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en dat op dit snijvlak ook de komende jaren nog vele fundamentele vraagstukken liggen die vragen om aandacht van de rechtswetenschap.

63 Zie: Rb. Gelderland, 29 juni 2020, ECLI:NL:RBGEL:2020:3155; Rb. Gelderland, 29 juni 2020, ECLI:NL:RBGEL:2020:3156.

64 Zie bijvoorbeeld de Wet Computercriminaliteit III en de discussies rondom de strafbaarstelling van 'grooming' en de inzet van de 'lokpuber' als opsporingsmiddel. Zie o.m.: F.P. Ölçer, 'De lokmethode bij de opsporing van grooming', *Computerrecht* 2014/3; K. Lindenberg, 'De lokpuber verstopt zich in het materiële recht. Over het aanpassen van de zedendelicten door Computercriminaliteit III en hoe dit meer is dan het lijkt', AA 2016, p. 942-950. Zie voor een recente verkenning van de juridische mogelijkheden voor de inzet van het strafrecht bij de aanpak van schadelijke praktijken jegens kinderen en andere kwetsbare individuen: L.B. Esser, J.M. ten Voorde & N.M.J van Nieuwenhuizen, *De aanpak van schadelijke praktijken: een juridisch perspectief*, Universiteit Leiden 2020.